

je tuziž ve srovnání s předchodzimi památkami omezený. Lze konstatovat, že portál vznikl jako práce místního kameníka, jenž půl století po Riedovi čerpal z širokého tvarového rejstříku mnoha provenienci a nezatižený hlubšími znalostmi je kombinoval svébytným způsobem.

Po přečtení studií k jednotlivým portálům se nelze ubránit jistému pocitu zmatku, jakým spôsobom byla vytyčená skupina provázána. V závěru autorka sama (nejen) tuto otázku znovu otevírá, ale namísto očekávaného rozuzlení svoje předchozí myšlenky buď zobecňuje, nebo popírá. To jen podtrhuje rozpačité vyznění knihy, na níž lze vyzdvihnout především fotografickou a obsáhlou výkresovou dokumentaci (zde trochu v kontrastu k celkové důkladnosti zaráží absence jednotek u měřítek kreseb). Lze si jen přát, aby v avizovaném pokračování tohoto svazku byla dokumentační kvalita doprovodena i solidnější metodologií a interpretací.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

ARCHEOLOGIE

Marian MAZUCH – Marek HLADÍK – Rostislav SKOPAL, *Úpravy hrobových jam a dřevěné konstrukce v hrobech na pohřebištích Velké Moravy (sociální, duchovní a chronologický fenomén)*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2017 (= Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 56)

336 s., 230 obr., ISBN 978-80-7524-009-5

Brněnský archeologický ústav sa intenzívne snaží odbornými publikáciami sprístupňovať poznatky nahromadené za niekoľko desaťročí. V predkladanej publikácii sa autori zamerali na podrobný výskum pozostatkov dreva v hrobových jamách. Téma, ktorú si vybrali, je veľmi dôležitá a je potrebné ich počin vyzdvihnúť. Druhá rovina posudzovania sa bude dotýkať ich spôsobu spracovania témy, či sa im podarilo posunúť doterajšie poznatky ďalej, prípadne či otvorili nejaké nové témy.

Autori knihu rozdelili do piatich kapitol. Po vstupnej časti, v níž predstavili metodiku i cieľ výskumu, sa v druhej kapitole „Klasifikace a kategorizace úprav hrobových jam a dřevěných

konstrukcí v hrobech“ venovali jednotlivým komponentom úprav a konštrukcií hrobových jam. Prvé podkapitoly tejto časti iste ocenia archeológovia pracujúci v teréne, ktorý sa v nich môžu oboznámiť najrôznejšími spôsobmi uchovania stôp po dreve v hrobech. Nasledujúce podkapitoly sú venované ďalším kritériám, ako je napríklad sledovanie kovových súčastí drevených konštrukcií, orientácia hrobových jam, prípadne informácie k zomrelým (vek, pohlavie, výbava). Tretia časť knihy – „Deskripce dat, analýzy vztahů a teoretický model“ – je venovaná rozboru hrobových jam, čo sa týka orientácie, pôdorysu a konštrukcie. Osobitú pozornosť venovali autori výklenkovým hrobom, nakoľko práve na pohrebisku v Prušánkach, ktoré sledovali, boli pomerne intenzívne zastúpené. Štvrtá kapitola „Teoretický model“ je venovaná testovaniu platnosti modelu. Výsledky jednotlivých analýz autori zhrnuli v záverečnej kapitole „Dřevěné konstrukce v hrobech – interpretace, modely“.

Žiaľ, vkrádajú sa pochybnosti, či je možné výsledky výskumu využiť naozaj všeobecne pre pohrebiská Veľkej Moravy. Autori v úvode klasifikovali, na ktorých pohrebiskách budú daný jav sledovať. Ako kritéria uviedli výber hrobov z pohrebísk, pri výskume ktorých boli všetky najrôznejšie zásahy do hrobovej jamy detailne rozlišované i dokumentované a postup i metodika výskumu boli jednotné po celú dobu odkryvu (s. 26). Túto podmienku podľa autorov splnili v podstate len štyri pohrebiská: Prušánky 1 a 2 a Nechvalín 1 a 2. Aby získali dostatočný súbor dát, pridali k uvedeným pohrebiskám ďalších osem pohrebísk, ktoré majú kvalitnú terénnu výskumnú dokumentáciu, t. j. lokality Čejč – Nad hřbitovom, Diváky – Padělky za humny, Mikulčice – Panské, Mušov – Areál, Mutěnice – Hrubé Kapansko, Pohansko u Břeclavi – kostel I, Stěbořice – Háj a Velké Bílovice.

Výber pohrebísk je značne obmedzený len na vidiecke pohrebiská a je zarážajúce, že autori nepracujú s celým pohrebiskom Břeclav-Pohansko – kostel I, ale len s 32 hrobmi (s. 145). Napriek oprávnenej kritike publikácie Viléma Hrubého *Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na valách“* z roku 1955 úplne vylúčili dané pohrebisko z analýz, hoci sa práve na ňom uchovalo a bolo popísaných viacero veľmi pozoruhodných drevených konštrukcií v hrobech. Ich závery sú relevantné výlučne pre vidiecke pohrebiská a nemôžu sa vzťahovať na pohrebiska Veľkej Moravy všeobecne, a teda ich vypovedacia hodnota pre poznanie spoločnosti 9. storočia je nízka.

Ďalší sporný bod je, že autori úplne rezignovali na chronologický aspekt (s. 303–304). S vybranými pohrebiskami pracovali ako so statickým

celkom. V posledných rokoch sa pritom archeologické bádanie značne posunulo v poznaní relatívnej chronológie. Samozrejme zodpovedať otázky absolútneho datovania bude vždy nesmierne zložitá a bude sa neustále odvíjať od stavu aktuálneho poznania. Ale v prípade relatívnych sekvencií už vieme s pomerne značnou istotou povedať, čo bolo charakteristické na začiatku, v strede a v závere 9. storočia. Sledovaním chronologického aspektu by sme mali možnosť viac sa dozvedieť o premenách pohrebných zvyklostí – teda aj o spôsobe úpravy hrobovej jamy, lebo práve počas dlhého 9. storočia sledujeme nebyvalú dynamiku zmien v uvedenej oblasti. Autori sa týmto spôsobom obrali aj o možnosť sledovať počiatky výskytu kameňa v hrobách. Podľa doterajších poznatkov prítomnosť kameňa v hrobe rozhodne nie je daná len jeho prípadnou dostupnosťou k lomu od pohrebiska (s. 101), ale skôr zmenami, ktoré nastupujú od druhej polovice 9. storočia.

Autori sa niekoľkokrát dotkli problému pohrebov v drevených sarkofágoch, t. j. v rakvy vydlabanej z jedného kmeňa stromu. Vo publikácii ich v podstate úplne pochybnili: „Snad ve všech pracích popisujících nějakým způsobem hroby s dřevěnými konstrukcemi je zmiňováno pohřbívání v dlabaných kmenech. Paradoxem však je, že na pohřebištích, které jsme měli možnost podrobně osobně zkoumat, tedy Prušánky 1, 2 [...] jsme ani v jednom případě nenalezli dlabanou rakev, ani situaci, která by takovou rakev připomínala. Představa o takovém způsobu pohřbívání je dle našeho názoru zapříčiněná způsobem výzkumu.“ (s. 70) Žiaľ, autori neuviedli onú literatúru, kde sa sarkofágy spomínajú. Pohreby v kmeni stromu sú v európskej archeológii známe počas celého praveku i raného stredoveku a vždy predstavovali dôležité a významné pohreby. Z južnej Moravy poznáme dva pohreby zo Starého Města „Na valách“, jeden potom zo slovenskej lokality Blatné, ďalší nález pochádza z Pražského hradu. Ich absencia na veľkomoravských vidieckych pohrebiskách nie je teda dôvodom pre domnienku, že by nikdy takýto spôsob pochovávanía neexistoval.

V závere práce autori poukázali na ďalšie témy, ktorým by bolo vhodné venovať pozornosť a ktoré by iste prispeli k poznaniu 9. storočia. Analýzy drevených konštrukcií ukazujú, že na ich realizáciu zásadne využívali ihličnaté stromy, čo pre mnohé lokality predstavuje dopravu na značnú vzdialenosť. Otvárajú sa tak otázky transportu i distribúcie dreva (s. 289). Téma by šlo ale využiť pre otvorenie ďalších otázok, ktoré veľmi úzko súvisia s pohrebnými zvyklosťami. V publikácii napríklad nenájdeme úvahy týkajúce sa

doby potrebné na zhotovenie niektorých drevených konštrukcií. Tie by nám umožnili presnejšie poznať čas, ktorý je potrebný na prípravu miesta posledného odpočinku, a získali by sme odhad, ako dlho trvala rozlúčka so zomrelým.

Predloženú publikáciu iste ocenia archeológovia pre podrobné opisy, ako možno spoznávať zvyšky drevených konštrukcií pri archeologickom výskume. Otázky sociálneho, duchovného a chronologického fenoménu drevených konštrukcií na pohrebiskách Veľkej Moravy však kniha približuje veľmi skromne.

HANA CHORVÁTOVÁ

Jan FROLÍK, *Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu I. Katalog*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2015 (= Castrum Pragense 14/1)

211 s., ISBN 978-80-87365-86-1

Jan FROLÍK, *Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu II. Analýza*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2017 (= Castrum Pragense 14/2)

387 s., ISBN 978-80-7581-001-4

Pro poznání raně přemyslovského knížectví je bezpochyby vítaným počinem zpřístupnění pohřebiště u domnělého kostela Panny Marie o 81 hrobech, jehož se ujal dlouholetý vedoucí pracoviště Archeologického ústavu AV ČR pro Pražský hrad Jan Frolík. Význam pohřebiště je zjevný, vyplývá už z jeho polohy v oblasti západního předhradí, které v nejranějších obdobích představovalo klíčový prostor v rámci Pražského hradu. Samo rozeznání pohřebiště jako jednoho celku bylo až důsledkem dlouhodobé archeologické činnosti na počátku padesátých let 20. století.

První, katalogový svazek anotované publikace seznamuje čtenáře se základními zdroji informací. Jako klíčový pramen se jeví zejména nálezový deník zpřístupněný v podobě edice (s. 179–194), jehož formu Frolík podrobně charakterizuje v ediční poznámce. Pro potřeby knihy byly ovšem záznamy rovněž přiřčleněny k jednotlivým katalogovým heslům. Podobně Frolík detailně popisuje i plány, jež byly v rámci terénních výzkumů pořizovány, neboť vhodné dokumentují interpretační